

Merit Niinemägi

Tartu Ülikooli saami keelte nooremteadur

Helen Wilbur

Tartu Ülikooli foneetika teadur

Inarisaami keelest ja selle edukast taaselusustamisest

Inarisaami keel (inarisaami keeles *anarâškielâ*)¹ on Põhja-Soomes räägitav 350–450 kõnelejaga soome-ugri vähemuskeel, mis on tuntud oma erandlikult eduka taaselusustamise poolest. Veel 1990. aastatel oli inarisaami keel väljasuremise äärel, kuid see suudeti ära hoida tänu inarisaami aktivistide ehk ühingu Anarâškielâ Servi eestvedamisele. Artiklis anname ülevaate inarisaami keelest ja selle taaselusustamisest ning toome näiteid, mille poolest inarisaami ja eesti keel kui sugulaskeeled omavahel sarnanevad.²

¹ Eesti keeles on levinud kirjutamisviis *Inari saami keel* (vt nt kohanimede andmebaasi <https://arhiiv.eki.ee/knab/lgv/urf2.htm>), ent Inari vallas räägitakse koguni kolme saami keelt (inari-, põhja- ja koltasaami keelt). Nii ei ole nimetuse *Inari saamid* puhul selge, kas peetakse silmas kõiki Inaris elavaid saame (sh ka põhja- ja koltasaame) või vaid inarisaami keele kõnelejaid. Eksistuste vältimiseks eelistame seega kokkukirjutatud varianti *inarisaami* ning oleme seda teinud ka varasemates publikatsioonides (vt nt Türk 2019; Müller 2020).

² Artikkel on valminud Haridus- ja Teadusministeeriumi hõimurahvaste programmi rahastatud projekti SHVEE21386 „Inarisaami prosoodia ja morfoloogia“ ja Sihtasutus Eesti Teadusagentuuri rahastatud projekti PRG2651 „Fonoloogia ja morfoloogia ebahariliku seosega soome-ugri vähemuskeelte täiustatud kirjeldus“ toel.

Inarisaami keel – väike, kuid mitte kõige väiksem

Saami keeled moodustavad murdekontiinumi, mis ulatub Lõuna-Norrast ja Lõuna-Rootsist läbi Põhja-Soome Venemaale kuuluva Koola poolsaareni (vt joonist 1). Eristatakse kuni 11 saami keelt: lõunasaami, Ume saami, Pite saami, Lule saami, põhjasaami, inarisaami, koltasaami, Kildini saami, turjasaami, Akkala saami ning Kemi saami. Neist kaks viimast on juba hääbunud ning ka ülejäänud saami keeli liigitatakse ohustatud keelteks. Kõige elujõulisemaks saami keeleks võib pidada põhjasaami keelt, millel on üle 20 000 kõneleja kolmes riigis: Norras, Rootsis ja Soomes. Inarisaami keelel seevastu ei ole kunagi olnud rohkem kui tuhatkond kõnelejat (Olthuis 2003). Oma kõnelejaskonna suuruse poolest jääb inarisaami keel seega teiste saami keelte keskele – inarisaami keelel on küll vähem kõnelejaid kui näiteks põhjasaami keelel, ent rohkem kui näiteks Ume või turjasaami keelel, mida räägivad tänapäeval vaid üksikud inimesed.

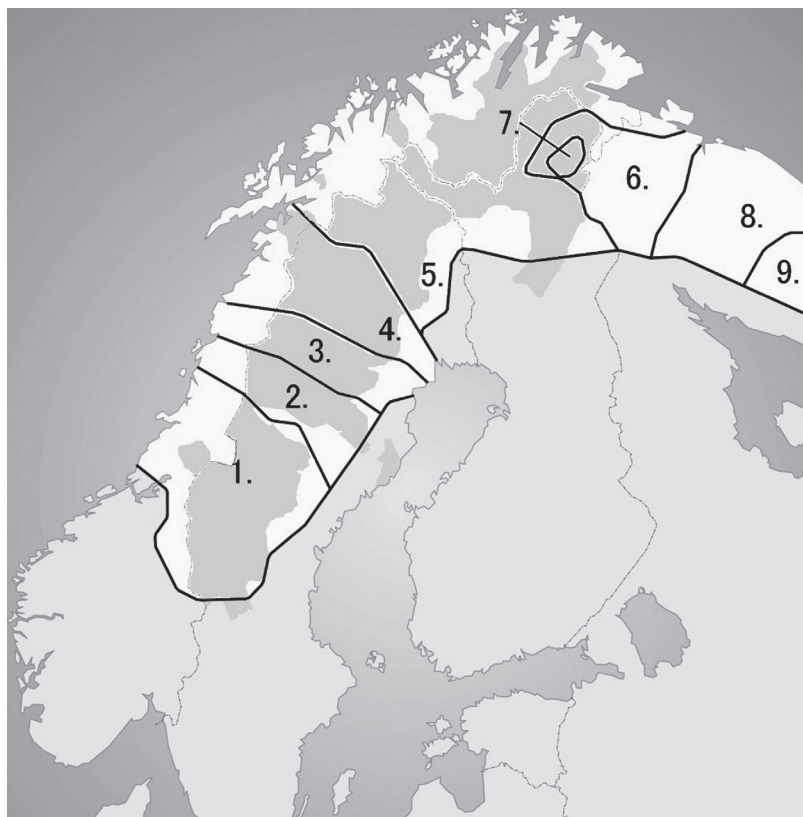
Inarisaami keel on üks kolmest Soomes kõneldavast saami keelest. Seda räägitakse Inari vallas Inari järve ümber asuvas viies asulas, milleks on Ivalo, Inari, Kaamanen, Partakko ja Nellim (inarisaami keeles vastavalt Avveel, Aanaar, Kaamâs, Päärtih ja Njellim). Kõige tihedam on asustus Ivalo ja Inari külades. (Olthuis jt 2013) Varasemad keeleuurijad on välja toonud inarisaami keele neli murret – lääne, põhja, ida ja lõuna –, kuid nende vahel ei ole tegelikult märkimisväärsed erinevusi leitud (Äimä 1914; Itkonen jt 1989).

Miks inarisaami keel ohtu sattus?

Inarisaami keel kuulub tõsiselt ohustatud keelte hulka alates 1900. aastatest ning 1990. aastatel oli näha, et keel sureb tõenäoliselt välja. Põhjuseid, mis inarisaami keele ohustatuseni viisid, võib välja tuua mitu (vt Olthuis jt 2013; Pasanen 2015), kuid keskendume siin neist kolmele peamisele.

19. sajandi keskel hakkas Soomes kujunema **rahvuslus**, millega taheti luua ühtne soomlaste identiteet. Eeldati, et saamid kui Soome põline vähemusrahvus sulanduvad soomlastega. Neisse suhtuti üleüldiselt halvustavalt. (Pasanen 2015)

Alates 20. sajandi algusest hakati tegema **muudatusi hariduspoliitikas**. Varem said saami lapsed saamikeelse hariduse omandada kodulähedastes rändkoolides, kuid aastatel 1902–1954 hakati neid koole asendama soomekeelsete rahvakoolidega. Rahvakoolide õpetajad, kes tulid Lõuna-Soomest, ei osanud saami keelt ega soosinud ka selle kasutamist.

Joonis 1. Saami keeleala kaart (Wikimedia Commons, kasutaja Ningyou kaart, modifitseerinud Misha bb) 1. Lõunasaami 2. Ume saami 3. Pite saami 4. Lule Saami 5. põhjasaami 6. koltasaami 7. inarisaami 8. Kildini saami 9. turjasaami. Tumedama kollasega on märgitud asulad, kus saami keeled on ametlikult tunnustatud. Kaardilt puuduvad Akkala ja Kemi saami keeled, kuna need on juba hääbunud keeled

Paljudes koolides oli saami keelte kõnelemine isegi keelatud. Lisaks sellele jäi osa saami laste kodusid rahvakoolidest liiga kaugele ja neil tuli elada internaatkoolis, mistõttu vähenes ka nende kodune saami keele kasutus. (Pasanen 2015)

Suur mõju inarisaami kõnelejaskonnale oli **Lapi sõjal**, mis toimus teise maailmasõja ajal aastatel 1944–1945. Peaaegu kõik Inari elanikud evakueeriti 1944. aasta septembris lõunapoolsematele aladele ning sõja lõppedes hävitas Saksa sõjavägi muu hulgas ka 85% Inari valla hoonetest. Pärast sõda soomlaste arv Inari asulates kasvas ning soomestuma hakkasid

ka evakuatsioonist Inarisse naasnud saamid. Paljud saamid aga ei tulnudki oma endisesse kodukohta tagasi. (Lehtola 1994) Inarisaami keele kasutus kodudes vähenes ning 1980. aastatel oli see juba sedavõrd vähene, et vaid kahes peres kasvasid inarisaamikeelsed lapsed (Pasanen 2015: 95).

Inarisaami keele taaselistamise edulugu

1986. aastal hakkasid Saami aktivistid hoogsalt samme astuma, et inarisaami keelt taaselistada ning löid selleks ühingu **Anaráškielá Servi** (Olthuis 2003: 569). Nad panid kokku uue ortograafia ning hakkasid välja andma omakeelset ajalehte. Peaaegu kümme aastat hiljem ehk aastal 1997 loodi Inarisse ja Ivalosse keelepesad, kus soomekeelsetest peredest pärit lasteai- ja eelkooliealistele lastele loodi inarisaami keelekeskkond. 2000. aastal tehti Inari küla algkooli juba esimene **inarisaamikeelne õpperühm**. (Olthuis 2003; Pasanen 2015)

Küll aga jäi keelepesadest üksi keele taaselistamise jaoks väheks. Inarisaami keelt kõnelesid keelepesadest tulnud lapsed ning vanemaealised inimesed, kuid tööeliste rühm ehk nn kadunud põlvkond oli puudu. Selle probleemi lahendamiseks korraldati aastatel 2009–2010 inarisaami keele **intensiivkursus täiskasvanutele**, nii et näiteks õpetajad, sotsiaaltöötajad, ajakirjanikud jm täiskasvanud said ühe aasta jooksul omandada inarisaami keele sellisel tasemel, et seda oma tööelus kasutada. Intensiivkursused jätkusid edaspidigi. (Olthuis jt 2013)

Samal ajal leidis inarisaami keel tee ka **kõrgharidusse**. Inarisaami aktivist ja keeleteadlane Marja-Liisa Olthuis oli 2007. aastal esimene, kes kaitses doktoritöö inarisaami keelest (doktoritöö on küll soome keeles, ent selle kaitsmine toimus inarisaami keeles). Alates 2011. aastast saab inarisaami keelt õppida peaerialana Oulu Ülikoolis (Pasanen 2015) ning hoolimata väiksest kõnelejate arvust on inarisaami keel kõitnud nii mõnegi keeleteadlase tähelepanu, seda ka Eestis (nt Türk jt 2019; Niinemägi 2023).

Aktiivse taaselistamise tulemusena on inarisaami keele prestiiž tõusnud ja selle kasutus laienenud (Pasanen 2015). Kõnelejate arvuks pakutakse 2015. aasta seisuga umbes 350 (Pasanen 2015; Olthuis jt 2013), aga kui lisada ka mittemakeelena rääkijad, siis võib see arv ulatuda 450-ni (Olthuis, Trosterud 2015). Erandlikult eduka taaselistamise üheks oluliseks märksõnaks on nn **etniline neutraalsus** (Pasanen 2015). Inarisaami keele kõnelejate etniline kuuluvus ei ole kogukonna jaoks määrava tähtsusega

olnud – keele taasestustamisel on oluliseks peetud kõiki võimalikke rääkijaid sõltumata nende rahvusest (Morottaja 2007; Olthuis jt 2013).

Keele püsimajäämist toetavad ka **keeletehnoloogilised vahendid**, mida inarisaami keele jaoks on kõnelejate arvu kohta küllaltki palju. Tromsø Ülikoolis paiknev saami keeletehnoloogia keskus Giellatekno ja Norra Saami parlamendi tööühm Divvun on teiste saami keelte hulgas ka inarisaami keeletehnoloogilise toega palju tööd teinud. Olemas on inarisaami-soome ja inarisaami-põhjaasaami elektroonilised sõnastikud, tõlkeprogramm erinevate saami keelte vahelisteks tõlgeteks, sõnade paradigmade genereerimise ja ka teksti analüüsamise programm ning keeleõppeprogramm „Oahpa!“. Keelekorpusest Korp³ saab teha päringuid inarisaamikeelsetest tekstidest (Borin jt 2012). Arendamisel on grammatiliste vigade kontrollija, mis on suunatud inarisaami kui teise keele (soome emakeelega) õppijatele (Trosterud jt 2023).

Inarisaami keele uurimisest Eestis

Tartu Ülikooli keeleteadlastena oleme koos kolleegide Pärtel Lippuse, Karl Pajusalu ja Pire Terasega loonud inarisaami keele uurimise tööühma. Haridus- ja Teadusministeeriumi hõimurahvaste programmi toel töötame praegu projektiga „Inarisaami prosoodia ja morfoloogia“, mille fookus on inarisaami keele kolme vâlte süsteemi uurimisel. Oma olemuselt on inarisaami keele vâltevaheldus sarnane eesti keele vâldeetega. Sel teemal on valminud ka Helen Wilburi (Türk 2019) doktoritöö.

Lisaks vâldeetele on eesti uurijatele huvi pakkunud ka inarisaami keele morfosüntaks. Inarisaami keele kirjelduste kohaselt erineb tänapäeva keelekasutus vanasti kõneldud keelest märgatavalt, mille suurimaks põhjuseks peetakse soome keele mõju. Merit Niinemägi uurib oma doktoritöös keelemuutust morfosüntaksi vaatenurgast, vaadates seega tänapäeva inarisaami keele varieerumist ja muutumist grammatika tasandil.

Aastal 2025 alustas Tartu Ülikoolis uurimistööd Eesti Teadusagentuuri rahastatud projekt „Fonoloogia ja morfoloogia ebahariliku seosega soome-ugri vähemuskeelte täiustatud kirjeldus“, mis keskendub inarisaami, ingeri ja karjala keelte kirjeldamisele ja dokumenteerimisele. Need keeled on iseäranis huvitavad, sest neile on iseloomulik eriti keerukas sõnade muutmise süsteem.

³ <http://gtweb.uit.no/korp/?mode=smn#?lang=en>.

Inarisaami keelel on sarnasusi ka eesti keelega

Juba keelesugulusest tingituna on inarisaami ja eesti keelel palju ühist keele kõikidel tasanditel, häälikulisest koosseisust ja sõnavarast kuni vormi- ja lausemoodustuseni. Suur osa neist sarnastest joontest ei iseloomusta mitte ainult inarisaami ja eesti keelt, vaid ka teisi soome-ugri keeli (nt rõhk esisilbil või rohkelt grammatilisi käändeid). Ometigi leidub ka üht-teist, mille poolest inarisaami keel sarnaneb just eesti keelega, ent erineb näiteks soome ja kohati ka teistest saami keeltest. Nagu järgnevalt lähemalt kirjeldame, kuulub näiteks inarisaami keele vokaalivarasse eesti keele õ-d meenutav häälik, inarisaami keeles on sarnaselt eesti keelega kolme välte süsteem ning ka inarisaami keeles võivad omadussõnalised täiendid sõltuvalt käandest ühilduda peasõnaga kas osaliselt või täielikult.

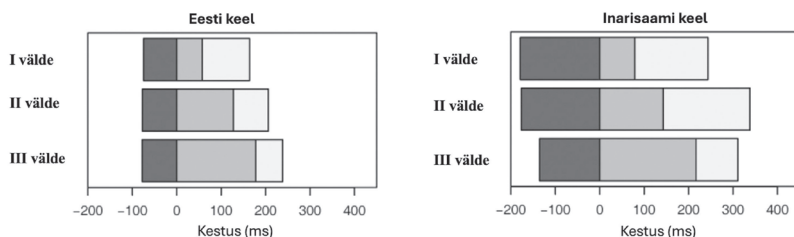
Vokaalivara. Maailma keelestruktuuride atlase ehk WALSi (Maddieson 2013) järgi kuuluvad eesti ja inarisaami keel suure vokaalivaraga keelte hulka. Eesti keeles on 9 täishäälikut, mida märgivad tähed *i, ü, u, e, ö, õ, o, ä, a* ja mis hääldatakse vastavalt [i, y, u, e, ø, ʏ, o, æ, a]. Inarisaami keeles on 8 täishäälikut, mida märgivad tähed *i, y, u, e, â, o, ä/á, a* ja mis hääldatakse vastavalt [i, y, u, e, ʀ, o, æ, a]. Tähed *ä* ja *á* hääldatakse mõlemad [æ]-na, kuid *ä* esineb ainult sõna esimeses silbis, kui teises silbis on *i* või *e*, mujal kirjutatakse *á* (näiteks sõnades *källee* [kæ:lɛ:] 'kalju' ja *kállu* [kæ:lɯ] 'otsmik'). Inarisaami keeles ei ole õ-häälikut nagu eesti keeles, küll aga leiab sealt eesti keele õ-ga sarnase hääliku. Näiteks sõnas *peenuv* [pɛ:nuv] 'koer' hääldatakse täht *e* [ʀ]-na, sest sõna teises silbis on *u*. Eesti keele õ-ga sarnaselt hääldatakse ka täishäälikut *â*, näiteks sõnas *purramâš* [pur:rɤmɤʃ] 'toit'.

Välted. Nii eesti⁴ kui ka inarisaami keeles on olemas kolm vältet, mis eristavad sõnade tähendusi. Näiteks leiame eesti keelest järgmised vältekolmikud: *sada* – *saada kiri* – *pakki saada* ja *kabi* – *kapi peal* – *pane kappi*. Inarisaami keeles avaldub kolme välte süsteem aga vaid sellistes sõnades, kus keskmes on kaashäälik, näiteks *määli* [mææli] 'supp, ak/gen' – *määli* [mæælli] 'supp, nom' – *määllid* [mææli:lid] 'supp, part'.⁵ Välde on oluline

⁴ Eesti keele vältete täpsema kirjelduse kohta saab näiteks lugeda Nele Salveste Oma Keele (1/2012) artiklist „Ikka need välted – no mida neist arvata?“, https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2020/06/OK_2012-1_02.pdf.

⁵ Lühend ak tähistab sihitavat käänet, gen omastavat, nom nimetavat ja part osastavat käänet.

käänete eristamisel. Kaashäälikukeskset vältevaheldust eesti ja inarisaami keeles kirjeldab hästi täishäälikute vahel asuva kaashääliku kestus – mida suurem on välde, seda pikemana seda häälikut hääldatakse. Eesti keeles eristuvad kestuslike tunnuste poolest paremini esimene ja teine välde. Teise ja kolmanda välte eristamisel on lisaks oluline lisatunnus hääletooni liikumine (Eek 1974; Eek, Meister 1997). Inarisaami keeles on aga vastupidi ehk kaashääliku kestuse erinevus on just suurem teise- ja kolmanda välteliste sõnade vahel. Huvitavaid mustreid leiame ka selles, kui võrd muutub kaashäälikut ümbritsevate täishäälikute kestus. Eesti keeles hääldatakse konsonandile järgnevat täishäälikut lühemana, kui välde suureneb (Lehiste 1960). Inarisaami keeles hääldatakse välte suurenedes lühemana nii kaashäälikule eelnevat kui ka järgnevat täishäälikut (Türk jt 2019). Selliseid häälikute kestuste erinevusi eesti ja inarisaami keeles illustreerib joonis 2.

Joonis 2. Häälikute kestused (millisekundites) eesti ja inarisaami keele kaashääliku-keskse malliga sõnades. Tumehallid kastid näitavad esimese silbi täishääliku kestusi, keskmised vokaalide vahel asuva kaashääliku kestusi ning helehallid kastid teise silbi täishääliku kestusi. (Markus jt 2013, kohandatud joonis)

Omadussõnalised täiendid. Saami keeled eristuvad teistest soome-ugri keeltest selle poolest, et nende omadussõnadel on tüüpiliselt lisaks põhivormile eraldi atribuudivorm, mis esineb täiendina nimisõna ees ega ühildu peasõnaga (nt inarisaami omadussõna *styerēs* 'suur' atribuudivorm on *stuorrâ*, millele allolevas näites 1 ei lisandu mitmuse tunnus *-h*; vrd näitega 2). Ent adjektiiviatribuutide süsteem ei ole saami keeltes kaugeltki ühtne – nii leidub inarisaami keeles erinevalt teistest saami keeltest rohkelt omadussõnu, mis võivad täiendina peasõnaga ühilduda. Nende hulka kuuluvad ka kesk- ja ülivõrdes omadussõnad (nt *stuárrámuš* 'suurim', mis ühildub näites 3 mitmuses oleva nimisõnaga *jäävrih* 'järved').

- (1) *Tobbeen láá **stuorrâ** jäävrih.* 'Seal on **suured** järved.'
- (2) *Jäävrih láá **stuárráh.*** 'Järved on **suured.**'
- (3) *Tobbeen láá Suomâ **stuárráamusah** jäävrih.* 'Seal on Soome **suuri-mad** järved.'

Et ka soome keeles ühilduvad omadussõnalised täiendid peasõnaga, võib seda nähtust pidada keelekontaktist tingitud keelemuutuseks. Ometigi ühilduvad soome keeles täiendid peasõnaga reeglina täielikult, st täiendid on alati samas käändes ja arvus nagu peasõna. Inarisaami keeles on aga käändeid, milles täiendid ühilduvad peasõnaga ainult arvus ehk täiend on omastavas käändes, kui peasõna on mõnes teises käändes (nn *poolühildumine*). Sama nähtust võib kohata eesti keeles rajava, oleva, ilmaütleva ja kaasaütleva käändega, nt *hea meelega*, mitte **heaga meelega*. Paralleele leiame ka, kui vaatame lähemalt, kuidas poolühildumine on eesti ja inarisaami keeles tekkinud. Nii kujunes näiteks kaasaütlev eesti keeles välja suhteliselt hilja, kui tagasõnast *kaas* ~ *kaa* ~ *ka* sai 17. sajandi jooksul *ga*-lõpuline käänne. Inarisaami keele mitmuse kaasaütleva tunnusel on sarnane kujunemislugu: samatähenduslikust protosaami tagasõnast **kōjmēn* tekkis käändelõpp *-gijn* ~ *-gujm* (Korhonen 1981: 224–226). Et nii eesti kui ka inarisaami keeles on tagasõnale eelnev nimisõnafraas üldjuhul omastavas käändes, leiamegi siinkohal mõlemas keeles poolühildumise (vt ka inarisaamikeelset näidet 4, milles omadussõna *ustevlij* 'sõbralike' on mitmuse omastavas käändes, nimisõna *tiervuodâigijn* 'tervustega' aga mitmuse kaasaütlevas käändes – nii nagu ka näite eestikeelses tõlkes).

- (4) *Ustevlij tiervuodâigijn 'Sõbralike tervustega'*

Sõnavara. Lõpetuseks toome mõningaid näiteid sellest, milliseid sarnaseid sõnu ja väljendeid võib eesti ja inarisaami keeles kohata. Inarisaami keeles kõlab tervitus *tiervâ* 'tere' ning ennast tutvustatakse *muu nommâ lii...* 'minu nimi on...'. Eespool mainitud inarisaami *peenuv* 'koer' sarnaneb samuti eesti keele sõnaga *peni*. Äratundmist võiksid veel pakkuda sõnad *peivi* 'päev; päike', *puttâl* 'pudel', *uksâ* 'uks' ning näiteks numbrid *nelji* 'neli', *vittâ* 'viis' ja *kuttâ* 'kuus' (vt ka joonist 3).

Joonis 3. Näited sõnavaralistest sarnasustest inarisaami ja eesti keeles.

Ülemises sõnapilves on inarisaamikeelsed sõnad, alumises nende eestikeelsed tõlked

Kokkuvõtteks

Inarisaamide aktiivne tegutsemine oma keele säilitamiseks on kandnud vilja. Inarisaami keelt kasutatakse asjaajamisel ja koolis, seda antakse taas edasi lastele ning keele kõnelejate arv tasapisi suureneb. Arvestades inarisaami keele kõnelejate arvu, on märkimisväärne ka keeletehnoloogiliste vahendite hulk, mis selle keele jaoks on loodud. Samuti uurivad inarisaami keelt mitmed keeleteadlased ja seda saab ülikoolis õppida. Emakeelsete kõnelejate avatus väljastpoolt tulijatele on olnud oluliseks osaks keelekasutuse laiendamisel.

Viidatud kirjandus

- Borin, Lars, Markus Forsberg, Johan Roxendal 2012. Korp – the corpus infra-structure of Språkbanken.
- Eek, Arvo 1974. Observations on the Duration of Some Word Structures I. – Estonian Papers in Phonetics, 18–31.
- Eek, Arvo, Einar Meister 1997. Simple perception experiments on Estonian word prosody: Foot structure vs. segmental quantity. – Estonian Prosody: Papers from a Symposium. Tallinn, Estonia: Institute of Estonian Language, 71–99.
- Itkonen, Erkki, Raija Bartens, Lea Laitinen 1989. Inarilappisches Wörterbuch. Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Korhonen, Mikko 1981. Johdatus lapin kielen historiaan (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia). – Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 224–226.

- Lehiste, Ilse 1960. Segmental and syllabic quantity in Estonian. – *American Studies in Uralic Linguistics* 1, 21–82.
- Lehtola, Veli-Pekka 1994. Saamelainen evakko. Rauhan kansa sodan jaloissa. Helsinki: City-Sámit.
- Maddieson, Ian 2013. Consonant Inventories. Ed. by Matthew S. Dryer, Martin Haspelmath. *WALS Online* (v2020.4). <http://wals.info/chapter/1>.
- Markus, Elena, Pärtel Lippus, Karl Pajusalu, Pire Teras 2013. Three-way opposition of consonant quantity in Finnic and Saamic languages. – *Nordic prosody: proceedings of the 11th conference*, Tartu, 225–234.
- Morottaja, Matti 2007. Anarâškielâ ravvuuh. Päikkieennâm kielâi tutkâmkuávdáš.
- Müller, Merit 2020. Konditsionaalist ja selle perfektie varieerumisest inarisaami keeles. *Magistritöö*. Tartu: Tartu Ülikool.
- Niinemagi, Merit 2023. Chapter 6. Variation and change in the Aanaar Saami conditional perfect. – *Free Variation in Grammar. Empirical and theoretical approaches*. (Studies in Language Companion Series 234). Ed. by Kristin Kopf, Thilo Weber. John Benjamins, 168–201.
- Olthuis, Marja-Liisa 2003. Uhanalaisen kielen elvytys: esimerkkinä inarinsaame. – *Virittäjä*, kd 107, nr 4, 568–579. doi.org/10.21832/9781847698896.
- Olthuis, Marja-Liisa, Suvi Kivelä, Tove Skutnabb-Kangas 2013. Revitalising Indigenous Languages: How to Recreate a Lost Generation. *Multilingual Matters*.
- Olthuis, Marja-Liisa, Trond Trosterud 2015. Inarinsaamen lingvistinen suunnittelu kieliteknologian valossa. – *AGON* 1-2/2015.
- Pasanen, Annika 2015. Kuávsui já peeivičuová. „Sarastus ja päivänvalo“: Inarinsaamen kielen revitalisaatio. University of Helsinki and Finno-Ugrian Society. (*Uralica Helsingiensia*).
- Trosterud, Trond, Marja-Liisa Olthuis, Linda Wiechetek 2023. Correcting well-known interference errors – Towards a L2 grammar checker for Inari Saami. – *Proceedings of the NoDaLiDa 2023 Workshop on Constraint Grammar – Methods, Tools and Applications*. Ed. by Eckhard Bick, Trond Trosterud ja Tanel Alumäe. Association of Computational Linguistics, 29–36.
- Türk, Helen 2019. Consonantal quantity systems in Estonian and Inari saami (= *Dissertationes Linguisticae Universitatis Tartuensis* 35). Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
- Türk, Helen, Pärtel Lippus, Karl Pajusalu, Pire Teras 2019. The acoustic correlates of quantity in Inari Saami. – *Journal of Phonetics*, 72, 35–51.
- Äimä, Frans Gustaf 1914. *Phonetik und Lautlehre des Inarilappischen: Akademische Abhandlung; mit 96 Abb. in 2. Serien (Tafeln)*. Helsinki: Druckerei der Finnischen Literaturgesellschaft.